

J. A. FRENKEŁ

SOGALIŞ KAGA DƏZIRAJTƏM

GORT OBSTANOVKAÑ
KOLXOZZEZN

Vuzətis A. I. Jakimova

KOMIGIZ 1936 KUDЬMKAR

РъЕКЕС

Gort obstanovkaыn kagaes veşkətəm da dəzirajtəm	7
Sogaliş kagalə kolə pokoj da səstəm . . . . . vozdux	8
Sogaliş zıryıp mebel	9
Çistota—qeovходiməj uslovije sogaliş kaga dəzirajtikə	11
Kız verdnı sogaliş kagaes	13
Kəntikə otsət	14
Zar dyrni otsət	15
Bura pıymalikə otsət	16
Sudorogaez	16
Əsikə otsət	17
Kız merajtnı temperatura	17
Vraçlən naznaçenqoez	20
Priparkaez	21
Gorçisnikkez	21
Kлизma	22
Sontan kompres	24
Bankaez	24
Vannaez	25
Lekarstvoez	26
Kız otsavnpı udusjo (loznəj krup) dyrni	28
Zaraznəj sogəttesz dyrni dəzirajtəm	29
Zaklucenqo	31

Vaz dorevolucionnəj Roşsiyań çelad ɳetoko sogalisə, no i kuvlisə unazék ьзъттеzşa. Çelad ku-ləm şərti carskəj Roşsiya sulalis mırıń medozzə mestyıń.

Uməl olan uslovijaez kressankalən, pemt da nevezestvennoşt, şəkət uz gort xozaistvoń ezə şetə sylə vozmoznost vyeəmzəka dəzirajtnı i zdorovjə i sogaliş kaga. Medicinskəj otsət kressankalə vəli poçti nedostupnəj.

Sovetskəj vlaşt Oktabrskəj revolucija vərgyən per-vəjşa lunnezşań-zə pondis pessıń miyan Sojuzıń una sogaləmkət da kuləmkət.

Stranalən industrializaciya, şelskəj xozaistvo kol-lektivizirujtəmlən vədməm da kolxozzezlən organizacionno-xozaistvennəj jommatəm kerisə pod kulturno-bütovəj obsluzivańno burmətəm ponda i vəddsən vezisə gorodiş da derevnais uzalişsezlis olan uslovijaez; socialistiçeskəj stroitelstvolən uspexxez şetisə sovetskəj vlaştla vozmoznost puətnı ьзъt uz kyz goroddeziş, siž i şelskəj mestnostteziş çelad naşelegnəo zdrovşətəmyıń. Nekytən mırıń avu se-eäm vına mam da çelad beregitan organizaciya, kyz Sovetskəj sojuzıń.

Sovetskəj vlaşt dyrni mam da çelad oxrana oştis strana paşa una assis uçrezdennoez—konsultacijaez,

moroşpon çelad kerkuez, jəv kuhnæz, jaşliez. Եզътък çelad ponda (4-şaň 8-godəz) organizujtäməş çelad saddez, plossadkaez.

Konsultacijaezyn optynəj medicinskəj personal kadiş kadə çeladı səzətən, tədsətən mammesə praviloezən, kyz kolə dəzirajtnıç çelad gəgər.

Sovxozzezyn da kolxozzezyn godış godə jaşliezyn çelad olən, şo unazık i unazık. Çeladəs setçin vyeemə verdən, dəzirajtn, vizən səstəma, şetən pylə pravilnəj trudovəj da kommunisticheskəj vospitaqno. Nə ətik şo şurs mam loisə svobodnəjəs i vermən otsavın stroitn socializm.

Kolə addənzyk i addənzyk paşkətnıç mam da çelad beregitan uçrezdənnoez, a addənzyk jaşelnəj stroitelstvo. Jaşliez dolzonəs kyeəvtnıç vydəs jaşlı goddeza çeladı. Kyzı eta qəloyn uzalışsez aşnır vyeemə otsalasə, to uspexys loas obespeçitəm. Kresşanaşs eta ponda dolzonəs vydən ispožuajtnıç niyə pozannezsə, kədnə pylə şetə şelskəj xozajstvo kollektivizirujtəməs.

Jaşliez organizujtəməs — medbur srovov çelad sogaləmkət pessətən. Vyd mam dolzon starajtçılıq şetin kagasə jaşli: setçin sija vişşə səstəma, voştə pravilnəj pitanıq i vospitaqno. Setçin kerən vydəs sə ponda, medvə beregitnıç çeladəs zaraznəj i nezaraznəj sogattezşan.

No eta jeea. Kolə zdorovşətin i gort obstanovka, medvə i gortyn ez vəv nəm, kəda-vy otsalis sogatlıq kutçılık kaga berdə. Sogalış kaga kyeəm livo priçinaşan kolçə-kə gortə, sija ajmamlə vajetə ьзъt bespokoystvo. Sogalışlə kolə ləşətnıç bur obstanovka, obespeçitnıç bur dəzər. Sə ponda kolə ləşətnıç şojan,

askadə şetavny lekarstvo, askadə verdn̄y da juktavny, merjajtn̄y temperatura, v̄yropolqajtn̄y vraçlış vydəs viştaləmmezsə. Kolə ryr pukavny sogaliş kaga dñypn. Kagaşs-kə sogalə zaraznəj sogətən, kolə primiňt̄ seeəm meraez, medv̄y ne zarazitçyn̄ aslyt i ne zarazitn̄ mədikkezəs. Sogaliş kagasə dəzirajtəm ponda ne soça ajlə, livo mamlə kyeəməkə kad kezə kolə koňp̄ assis p̄yrşa uzsə fabrikaň, kolxozyn̄ livo sovxozyň, a eta şetə ne uçət usçerən̄ mijan xožajstvolə, mesajtə tırtıň promfinplan. No ne ryr i ne vyd sluçaj kosta gort obstanovkaň sogaliş kagalə rozə ovespeçitn̄ kolana dəzər.

Vraç-kə eəktə sogaliş kagasə vodtətn̄ vołnicae,— etə ovjazateln̄ kolə kern̄.

Bołnicaas kagasə vodtətəmtyň şetə ajmamlə vozmozoşt ne orətçyn̄ uz dñpiş.

Bołnicaaň sogalişsez ponda vydəs ləşətəm—olpaş, pomesseňqo. Sogalişsez gəgər vetlən̄y op̄ytnəj dəzirajtiş otır; vraççez da mukəd medicinskəj personal nəvludajtən̄ sogalişsez şərgyň, vižətən̄ sogət munəm şərgyň. Eta şetə vozmozoşt askadə kazauny sogalişlis vezşəmsə i şetny sıly kolana medicinskəj otsət.

Mukəd pora kagasə vodtətn̄ vołnicaas ne toko zeletelno, no qelki ovjazateln̄.

Zaraznəj sogəttelez dyrni eta kolə s̄y ponda, medv̄y ne şetny sogətəslə paškavny.

Osovengo ovjazateln̄ kolə vodtətn̄ vołnicae zaraznəj sogətən sogaliş çəlađsə niya kolxozzezyn̄, kytən eməş ovvezitijaez, kədnapaň eməş una çəlad.

Una zaraznəj sogəttelez dyrni zdorovəj mort vylə uyzətə zarazasə ne toko açsə sogalişs, no i niya

otırıbs, kədna olənə sogalişkət ətik zərjyin qəto vovlənə sə ordə. Kolxoznik, kəda şemjayp em zaraznəj sogaliş, vuzətə zarazasə aslas paşkəm vyləp, aslas kiez vyləp obvestvennəj mestaezə, kytçə sija vovlə, uz vylə. Setçin sija vuzətə zarazasə mədik kolxoznik-kezlə, a niya vajənə sijə gortanıbs da zarazitənə assinəs çəlaqnıssə. Sişkə çəlaqəs, kədna sogalənə zaraznəj sogəttezən, kolə vodtətnə bołnicaə kollekтив intəres ponda.

Sizzə ovlənə sluçajjez, kər sogaliş kaga trevijtə seeəm veşkətəm, kədə gortyn çulətnə oz poz. Sek, konesno, kagasə kolə vodtətnə bołnicaə.

Toko vraç vermas tədnə, kolə-ja kagasə vodtətnə bołnicaə. **I kər vraç eəktə vodtətnə kagasə bołnicaə,— mam dolzon etə kernə.**

Carskəj vlaşt dyrni derevṇaexən bołnicaez vəlisə əddən jeea.

Sovetskəj vlaşt dyrni bołnicaez, ambulatorijaez da mədik veşkətan uçrezdeñdəz posadıb upaən sodisə.

Zdravooxrañenço organnez əni medbəzət vçimançıpo ruktənə sovxozzezən da kolxozzezən medicinskəj otsət vñşətəmlə. Kolə, medbə sovxozzeziş uzañışsez da kolxoznikkez aşnəs şetisə zdravooxrañenço izynə otsət. Toko sek pozas perxtə da kyz kolə ləşətnə sovxozzezən da kolxozzezən medicinskəj dełosə, myla qe vədləyin e8ə eməş bołnicaez, a mukəd kolxozzes ыlyb bołnicaes dñşəq. Ovlənə sluçajjez, kər sogaliş çəlaqəs kovşə koñnə gortyn da veşkətnə niyə gort obstanovkayn.

No kər sogaliş kagasə koñan gortə, kolə vurzıka sijə veşkətnə da dəzirajtnə. Eta kolə sə ponda, medbə kagabs cozazək veşkalis.

GORT OBSTANOVKAŇN KAGAËS VEŞ-KËTËM DA DËZIRAJTËM

Veşkətən kagasə dolzon vraç. Vraç suvtətə veşkətəm i kər kolə vovlə sogaliş dənə, şleditə, kəz çulalə sogətəs. Kernə-zə vədəs vraç viştaləm şərti da dəzirajtnı sogaliş kagasə usə kədaləkə ajmam kolasiş, unazıksə mamlə.

Sogalişsə praviłnəja dəzirajtəmbs vižə əzət zna-çenqo. Sogətəslən münəməts i çulaləmbs zavişitənə səmdə-zə sija mortşa, kəda dəzirajtə sogalişsə, təyində i vraçsan, kəda sijə veşkətə.

Məj tovkəs, kər vraç suvtətas praviłnəj veşkətəm, a sylən viştaləmbs tərtər ne praviłnəja, a to i sov-şem oz kerşə?

A etəşən ajmam dolzonəş kuznə dəzirajtnı sogaliş kagaës.

Sogalişsə dəzirajtikə, a əddənzıksə çeladəs, kolə una terpenqo da spokoystviye. Sogaliş kaga una gorzə, kaprizniçajtə, çastə oz primit lekarstvoez, a siżə çastə oz ju ne oz şoj. Oz kov ləgaşnə, a las-kovəja, no nastojçivəja eəktənə kurnə vədəs siş, kəz viştalis vraç.

Sogaliş kagaës dəzirajtiş dolzon əddən vñimaş- nəja vižətnı kaga şərən, kažavnı səpəm vəd vezşəm- sə da viştavnı pı jılış vraçlə. Sogətlən vəd vez- şəməts əddən vaznəj vraç pondə, otsalə sylə pravił- nəja tədnı sogət, tədsətə sijə səkət, kəz çulalə sogətəs. Toko ena uslovijaez dərni vraç vermə naz- naçıtnı praviłnəj veşkətəm.

Mədladorşan, sogaliş kagaës dəzirajtiş dolzon vñimaşnəja kəvzən, təjə baitə vraç. Kər təj-

ненавиц вишталемсис он vezарт, то кола juavпъ мәд-
рәв. Къз шекът вишпъ тәдвүль, то мед ңе вунәтпъ.
кола гизпъ врачиш вьдәс вишталемсә.

Siшкә, sogaliş kaga дәзиратикә medglavnәj pravilo — къвзъпъ toko врачиш вишталемсә да тоçнәja kernпъ siје, тъј siја eектә.

Sogaliş kagalә kolә pokoj da səstәm vozdux.

Мыјәп въ kaga ez sogav, сылә kolә pokoj da səstәm vozdux. Niјә kolә шетпъ kagalә esә враç локтәз. Къзи kerkuлы emәs kәt kъk zъг, то әтсә пъ kolasiш — jugытсә, непрокоднәjsә — kolә шетпъ sogalişlә. Kәr mәdik zъг ави, kolә kerkusә səstәma obixoditпъ да jansәтпъ sogalişlә spokojnәj jugыт pejес i zanaveskaәn jansәтпъ siје zъг дынсис. Къзи враç аzzas, sto kagalәn zaraznәj sogәt, то kolә strogo kъvzъпъ sълиш sovettez, medвъ ңе paškәтпъ zarazasә.

Зъгълып, kадаып kujлә sogaliş kaga, dolzonәs овпъ toko niја, kәdnalә kolә. Некъеәм mәdik otirәs sogaliş zъргә leзпъ oz kov. Niја otir, kәdnа olәпъ sogalişkәt әтик зъгълып livo ordçәn sъkәt, dolzonәs jeeazъk baitпъ gorәn, gorәtلىпъ da jorkәтпъ.

Medвъ sogalişlә шетпъ səstәm vozdux, kolә, тымда pozә, lishnәj тевелсә da vessezsә zърсис petkәтпъ. Nyъп çastә ovлә una bus, nat, a mukәd пора i naşekomәjjez.

Etaşan vessez da тевел, kәdnа ozә kolә sogaliş ponda, kolә petkәтпъ zърсис, kъtәn siја kujлә. Kәr sogalişlә шетә torja zъг, sъып kolә koљпъ

токо krovał sogaliş ponda, krovał dəzirajtiş ponda, ңевьт ръzanok sogaliş krovał дынә, мәдик ръzan ьзылъкә, кък taburetka җибо җорът stul da skafok sogaliş ponda səstəm paşkəmən.

Zırsə kolə səstəma ovixoditń, ştenaez ćıskıńva trepicən, ugəvveziş ubirajtń vydəs çeraqvezzez, әвьннеz вълиş cvettezən kasnikkezsə vydəs вошń, вошń vydəs zanaveskaez,—kagalə kolə unazık jugyt.

Oz kov vizń kerküń zıvotnəjjezəs (kukanqez, porşpijannez, ңелки kanqez da ponnez), da eza sek, kər kerküń em sogaliş.

Təvnas kuimişşa ne jecazık kerkusə kolə təvzətń, oşlıńv fortocka, a kъzi sija avi, to oşlıńv ьвəs; sogalişsə eta kad kezə kolə vyeemika sebraw-pv. Təva җiбо əddən kəzət lunnezə fortocka җiбо ьвəs oştikə kagaşlış jursə kolə myjənkə sajəntń, medvə kəzət vozduxhəs ez şis veşkyla sogalişs vylə. Kolə vyeemzəka vontıńv gor, medvə zıgjas vəli ətkod sonıt; gor vontikə zıg siżə təvzə, da kъzi eza eta kadə oşlıńv fortocka.

Gozumən әвьн sogaliş zıgjyn kolə vizń oştən luntır, a kъzi pozə, to i ojvyt.

Sogaliş zıgjyn təbel.

Sogaliş kaga dolzon kujıńv, sižkə kolə zəbotit-ćıńv, medvə sylən vəli udobnəj krovał.

Medbur poştelə—etə kərtovəj krovał pəvvəzən da işasovəj matrasən. No kъzi kərtovəj krovał avi, to pozə ləşatńv kozlaez da ny vylə ruktyńv pəvvəz. Poduska kolə ңevyt, gənovəj. Poştelə vylə kolə

Олсавпь prostъца poloñnois լիбо vjaziš, зонә, къз гивеç-çeztәg. Seeәm zә prostъца kolә kižavпь լիбо vurnь ode-jalo uvtә. Odejalo kolә sonъtә, vajkovәjә լիбо vataiš ştaziتәmә, по овјазателно sәstәmә; vižәm озъп siјә kolә въеøma tәvzәtnь da рyrkәtnь syiš busse. Oz kov odejalo tujә sogalişsә sebravпь paškәmәn — pałtoәn, tulupәn լիбо pašәn. Къзи ңem тәdik avi, to paškәmsә kolә въеømika tәvzәtnь, trešitnь da vesәtnь.

Poduska vylә kolә kъvaunь vezlana sәstәm navo-loçka. Sogaliş poštela vylış beljosә kolә veznъ das lunә kъkiş; kъzi sogaliş vetlә uvtas, to, koñesno, beljo-sә kolә veznъ въd marajtәm вәгъп. Medвь matrasьs ez marajtçь, prostъца uvtә kolә ruktyпь kleyonka. Kolә askadә zaptyпь unazъk beljo, a kъzi sija upaňs avi, to çastәzъk peslavlyпь.

Kolә şlediñпь, medвь prostъцаыs matraslas kujlis volkыta, çukъrreztәg, medвь poštela vylas ezә vәlә ңekъeәm krәskaez. Skladkaezşaп da krәskaezshaп vermasә lony prolezенqez. Prolezенqezәn susənъ ku-çiklәn kulәm, keda loә sogalişsezlәn, kedna ozә vermә çecçeyпь. Sogaliş dolzon kujlyпь uvtiš jernәsәn; oz kov şetnъ kagalә poštela vylыn kujlyпь paškәmәn. Jernәssә kolә veznъ въd vit luy вәгъп, a kәr jernәsъs samas լիбо ղylәmшалас, sek vezlyпь eäkzъka.

Krovał sogalişliş kolә suvtatnъ ne dol ştena pә-lennas, a toko jurәznas ştena dъnә; sek sogalişlә unazъk loas vozdux, a siјә dәzirajtişlә koknitzъk loas loknъ sъ dъnә i әtladorşaп i mәdladorşaп. No kәr sogaliş bespokojnәj, рyr çepsaşә i vermas ushny krovał vylış, sek krovałsә kolә suvtatnъ ştena berdә, a mәdladorşaп suvtatnъ stuvez.

Krovat dъnъn dolzon sulavny pеъзы rъzanok, keda vylе suvtetny stokanen va.

Cistota—neovxodimaj uslovije sogalis kaga d zirajtik .

Sogalis kaga d zirajtik  kol  vyd n sobludajtn  cistota. Oz kov vunetny, sto na n cast  vi s e zaraza, keda sogalis kaga ponda edd n opasn j.

Sij n ni , k d na d zirajt n  sogalis kaga s, dolzon s vyd n sobludajtn  cistota: as g g ran s, z g jn , k da n ku l  sogalis s, i ac s sogalis s g g r .

Sogalis kaga d zirajtik  kol  novj n  cist j plato, k d  poz  peslavny. Mededd n kol  sledit n , med v lis  cist j s kiez. Kiez coza na sm n . Sij n ni  kol  v e m  mi skavny son t va n mat g n ; g z zez kol  z p t ka v gn , my la n  saj  r y   k sh  na t, a  tl n  s k t  cast  i zaraza. Sogalis kaga d zirajt m n  z t  zna e n o vi s e zabo it c m s  v v t r  cistota j li . I zdorov j kaga nuzdajt c  cistota n s  ponda, medv  ion  zdorov j n. Sogalis kaga ponda cistota s es  vazn j z k. Da i sogalis kagal n ja s  cozz ka na sm n , nezeli zdorov jl n. Krak t, k da pet  kas l jtik , z g ym nasmoka d rg ,  s t massa, k da pet   s k t  da k r k ga  t ra s  ku l m n,— v d s eta na st  sogali sl  v v t rs  da po tel s .

K zi v d s et  na ts  ne zim lavny v e m ika, to sija vaj t   z t  vred sogali sl .

S z z  kol  sledit n , medv  i ku c k s kagal n v li cist j. Na sa vermas  ion  v dk d  s pp z , vospal n ez,  r ejjez da nar vvez, k d na edd n mi cit n  sogalis kaga s.

Kolə vbd lun sogaliş kagalış jaſsə mişşətńń vaən mətegən. Eta ponda oz kov kagase vədən çəvtnń, a pervo mişşətńń ətik mestət da kəsəz ćıskınp, səvərtyń mədik mestət i siž zagrıv mişşətńń vədəs vəvtırı. Boştam siž: pervo mişşətənń ćuzəmsə da golaşə, səvərtyń ət kisə da mədsə, mişşəttənńas vəeəmika mişşətńń gыгзза vəliş skladkaezsə, konuvtət da ćuŋ kolassezət. Səvərtyń mişşətənń ətik koksə da mədiksə, vəeəmzəka pakkezsə da ćuŋdezsə, medvətyn morossə da şpinasə. Kolə bura şleditń, medvə vəliş ćistəjəs kiez, myla niya medçoza ńatəştənń da i nı vəliş zarazabs koknitzəka sedə jaj ryeğə. Ed kiezən mijə kutalamə posuda, şojan, tırppez da mukəd. Kiez kolə mişkavın lunnas razmədiş, əddən-zəksə vbd şojəm ozyń, gyzzez kolə zənətika vırgın. Vıvtırış mişkaləm çaştsə ćıskən kəs da çorxt ćıskətən i sekzə zevənər odejalo uvtə. Va mişkaləm ponda, kuvınp, taz dolzonəş lónı ryr ćistəjjezən.

İzət vñimənqo kolə puktınp jurşiez dəzirajtəmlə, myla pınn koknita javitçən parazittez (tojjez). Burzək sogaliş kagalə jurşisə zənətika vırgın. No i vırəm jur kolə mişkavın 3—4 lunə ətpyrış 80nt vaən mətegən. Mişkaləm vərtyń jur kolə kəsəz ćıskınp ćıskətən. Kızı jurşı avu vırəm, sijə kolə səpaınp eək sənanən. Grebjonka dolzon lónı ćistəj.

Əddən vazno, med əm sogaliş kagalən vəli ćistəj. Asyvınas, kər kaga sajmə, sylə kolə şetńń gəvjaınp əm ryeşə 80nt vaən, medvə munis ńılıgıbs, kəda əkşis əmən ojvıtən. Etə-zə kolə kernı lunnas razmədiş, unazıksə uzəm vərtyń da vbd şojəm vərtyń. İzət-zək çelad vbd asyv i ryt dolzonəş vesətńń piñqez-nıssə sotkaen da zubnəj porosokən (səstəm melən)

da gъvjaunъ ətrъe 8onъt vaen, kъz toko sogaliş vermә etә kernъ. Kъzi kaga uçet, libo əddәn slabәj i oz vermъ gъvjaunъ ətrъesә açъs, sek kolә aslat miškalәm çuq vylә katъtъpъ cistәj vata, kәtәtъpъ vatasa 8onъt vaen i zagәnik չыskъpъ kagaşlış riñpezsә, rozavannezsә pъeşañas da tÿrppezsә. Kolә miškavunъ i peñez. Peñproxodsә rozә vesәtъpъ katъstәm va vatkaen.

Mukәd pora kolә չыskъpъ i sinnez, kъzi şinlëssez uzem вәgъp lakaşenъ. Sinnez kolә bereditçemәn չыskъpъ cistәj vatkaen, keda kәtәtәm 8onъt riñetәm vaen, i sъvәrъp riñertәm vatkaen libo cistәj kәs չыk-kәtәn kәsәz չыskъpъ.

Medvъ zъrgъp vәli sәstәm, zoz kolә vьdlun չыskъpъ. Kernъ etә kolә va svabraen libo kәtәtәm rosәn, libo, esә burzъk, svabra vylә katъstәm va trәpiçәn, medvъ չыskikas ne lebъtъpъ bus, keda vrednәj sogaliş ponda. Siżzә va trәpiçәn kolә vьd lun չыskъpъ zъrgiş vьdәs çoty predmettezsә. Oz tuj kołpъ zъrgјe, kedaap kujlә sogaliş, şed paşkәm, trәpiççez, kәdnәn չыskәpъ bus,— niža eýkәtәnъ vozduxsә. Lampa, keda sotçә sogaliş zъrgъp, kolә viñpъ cistәja; fitil kolә vьeemә lәşәtъpъ, medvъ ez eýpәt; kolә şleditъpъ, medvъ lampa ez kołççuvъ keroşintәg. Oz kov oj kezә çintъpъ visә, a to lampa dъniş loas çad. Jugъtъs mesajtәkә sogalişlә, lampasә kolә myjәnkә sajәtъpъ, viştam kәt knigaen libo myjәn-çepavuq mәdikәn.

Kъz verdnъ sogaliş kagaes.

Una sogattez dъrni verdnъ kagasә kolә əddәn ostoroznәja, myla sogaliş kagalә de vьd şojansә rozә şetъpъ. Toko vraç vermas tәdnъ, myj sogaliş kagalә

tujə şetńy şojuń i myj oz tuj. Ajmam dolzonəş ker-
ni vraq viştaləm şerti. Vraq loktəz sogaliş kagalə pozə
şetńy şojuń toko kizer da nevət şojan, kyz naprimer
kizerik kişel, kizerik kaza—mannəjə va vyləp, şipoz-
rýr lezəm risovəj livo zərovəj kasa, nəjitim kartovka.
Burəş siş-zə kleykaj 8bd zərovəj livo idovəj krupaiş.

Şojan kolə rupı şvezəj da bur produktaeziş; ləşə-
tikas sovludajtnı cistota.

Verdnı kagasə kolə to kyz: kyzı sija vermə puk-
şıńy, to, koçesno, burzık verdnı sijə puksən. Kyzı
kaga pukşıńy oz vermə, to sułga kiən jursə sylis
ətləny poduskanas kolə nevna lebəsipy, a veşkətən
verdnı raŋponış.

Kolə şleditńy, medvə verdikas şojanıń paŋsıs ez
kişşy da ez marajt beljosə i odejalosə.

Pəlavınń ne şojan vylə ne kaga vylə oz tuj,
myla eta dərñi pəlaliş emiş sedənń posniňlik dul
kaplaez, kədnən qesoça em zaraza. **Sižə oz tuj**
boşń əmə paŋ, kədən sogaliş şoje. Eta opasno i
sogaliş ponda i zdorovəj mort ponda, kəda sijə ver-
də. Şojansə sogaliş kagalə şetńy kolə nevnaen, no
çastəzək, lunnas 4—5-iş. Kyzı pozə, to şojansə şet-
ńy kolə neətkodə, medvə sija ez ummə.

Kyzı sogaliş kagalə şetńy nań, to şetńy sijə
kolə çorxtə, vugzık sukarrez; sukarrezsə kətətənpy
çajıń livo jələn. Şojansə şetńy sonxtə, toko əsikə
sonxtə şetńy oz kov; sajkaləm şojanıń nezək sis şojsə.

Кынтикə otsət.

Mukəd pora sogət pondətçikə çəladəsə kynə. So-
galişlə loə əddən kəzət, sija pondə drəzitńy, mukəd

pora piňges pondənъ çakətnъ əlaməd verdə, kaga korə, med sijə vurgъka, sonytzъka sebralisə. Kыntə çastəzъksə ызыт zar oзъп.

Кынтикә kolə starajtсып sogalişsə sotnъ. Sevralənъ sijə kъk, kuim odejaloən, kokkes dъnə — pondosvaes verdə ʃivo kok bolkezas teçənъ vitylkaez ырыт vaən.

Probkaezsə vitylkaezsis kolə vyeemta turjavny, a to ырыт vaəs vermas kişşyń da sotnъ kokkezsə; kъzi vaəs əddən ырыт, to vitylkaezsə kolə kaťtъnъ չыскətən, medvъ kagasə ez sot. Şorənzъk, kər vaəs nevna sajkalas, չыскətsə kolə rüeətnъ. Кынтикә kagalə kolə şetnъ jipъ rym çaj. No kыntə nedyr i sъvərъn pondətçə zar.

Zar dyrni otsət.

Əddən ызыт zar dyrni sogaliş kaga çastə loə vespo-kojnəjən, tukəd pora pondə baitnъ aslъs, gorətlə, vergalə, çepsaşə. Seeəm sostojaṇqo dyrni, kaga şərən kolə bura şleditnъ, myla sija vermas usnъ krovat vlyiš, siszə vermas çecçəvnъ i kotərtnъ.

Sъ ponda, medvъ koknətnъ kagaliş sostojaṇqosə zar dyrni, kolə jurlas ruktъnъ kəzət kompres. Kompres ponda voştənъ nevzyt չыскət, kъpymkərən kəstənъ, kətətənъ əddən kəzət — vurgъk ја — vaən, rižyrtənъ i ruktənъ sogalişlə jurlas. Kompres dolzon vevtənъ kyməs da jursər. Kъz toko kompres sonalas, sijə kolə vəra kətətnъ kəzət vaas. Unaən vurgъk vişnъ reziinovəj ruzyr, kədaə teçənъ posnitiķa keraləm јь.

Bura pýmalikə otsət.

Быт zar вәрьп sogaliş çastə bura pýmalə. Нылəм тъççisə çuzəm' vylə gýriş kaplaezən, vevitə sižzə i vyd-sən vüntərsə; mukəd pora veşkəta kotərtə sogaliş vylış.

Pýmalikə sogaliş çastə çapkə-vy vylvış odehyalo-sə, тыла pervo sylə zar. Sajkətnəj aj pýmalikə əddən opasno. Sijən kolə şleditnə, medvə pýmalikə sogalişs ez kusətçə, medvə əvypnez i ıvəssez vəlisə pədnaləməs; jysə da kompressə jurlış kolə voşny. Kyzı sogalişlə pýmaləm vərtyn loə kəzət, sijə kolə sontən pýt vitylkaezən, şetnəj jipə 80pət jəv, çaj livo kofe.

Pýmalikə çuzəm kolə çyväkypən qevna sontəm çyväkatən; kyzı kagalə kolas ətəraşnə, to krovatlı,—odejalo uvtas, kolə zəgənik şetnə kasnık, starajtçypən ne kusətən kagase. Kər sogaliş dugdas pýtaunə, sijə kolə odehyalo uvtyn çyväkypən kəs sontəm çyväkatən, a sylər veynə prostıqaz, navoloçka i jərnəs, kədənə çastə ovlenən sovsem vaəş; veznə beljə kolə sižzə ostoroznəja, ne kusətən kagase; vydəs vezəm beljəsə kolə sontən. Ovlə, sto nedir tylis qyləm petə vilış, sek beljə kolə vəra veznə; koñpə sogalişs vaməm paşkəmən oz tuj. Eta vermas uməlsətən sogalişlis sostojaṇəsə.

Sudorogaez.

Uçət çeladlən zar ozyən kynəm tujə mukəd pora ovlenə sudorogaez. Kagalən pondənə dergajtçypən kiez, kokkez, jur, çuzəm, mukəd pora i vydəs vüntərys;

çastə çuzəm ləzətə, şinnež vugaltıçənə, sogaliş şəkəltə lolalə. Kolə vñimatiñeja şleditnə, kъz çulalənə su-dorogaes, medvъ sъvərənə podrobvnəja viştavnə vraçlə.

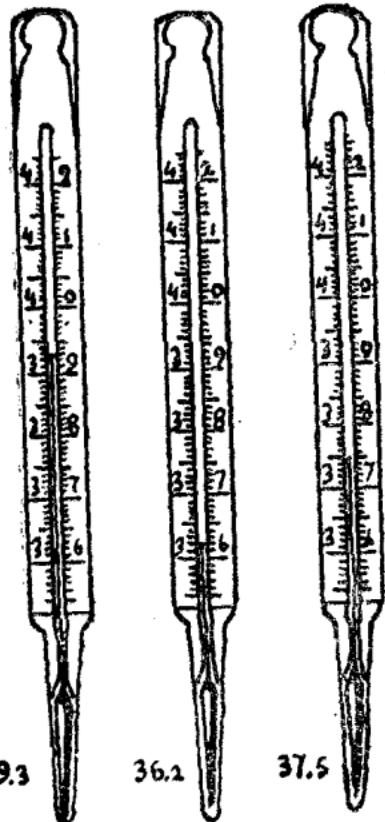
Sudorogaez dъrnı vñzny kagasə kiezət livo kok-kezət oz tuj. Eta esə burazbık ədžətə sudorogaezsə, kagalə loə zubyt i çemymda oz otsav. Sogalişəs oz şkov vərətnə; kolə toko vñimatiñeja şleditnə, medvъ sudorogaes dъrnı kagabs ez dojmъ, ez uş krovat vñlis. Kъçəz sudorogaes vñdsən ozə çulalə, kagasə i minuta kezə oz tuj kojnъ ətnassə. Pristup vərənə sogalişsə kolə juktavnə vaən.

Əsikə otsət.

Əddən çastə çelad, kər pondasə sogavnə da i sogalikas əsənə. Əsikə kagasə kolə pukşətnə da vi-zəvənə sijə jurəttəs da kъməsəttəs. Kər kaga oz vermə pukşənə, jursə sylis kolə bergətnə vokə, medvъ əsəs ez sed lolalan gorsə; əm dñpə kolə puktxnə çəskət livo ləşətnə tazok, medvъ əsəs ez sed podus-ka, odejalə da jərnəs vñlə. Əsəm vərənə kagalə kolə şetnə gəvijaunə əmsə sonxt kod vaən da çəskətən tÿrprezsə çəkkyň. Kъzi əsəm vərənə esə əsətə, to kolə şetnə qylavnə qevnoçkaən əddən kəzət pizətəm va; sogaliş dolzon spokojnəja kujlyń, ne vərətçənə i ne baitnə.

Kъz merajtınə temperatura.

Zar merajtçə natodiñ gradusnikən (medicinskəj tərmometrən). Polzujtçənə eta ponda şennəj livo van-nəj gradusnikən oz tuj.

Ris. 1

Medicinskəj termometr — etə ңеъзт штекләннәј trubočka, kədalən ət kəneças em jurok, a məd kəneçs veknətəm. Veknətəm kəneçask iştəm kizer metall — rtut. Kəzə gradusniksə puktyń 80yt mes-taə, suam sonyt vaə, to rtut əddən veknətik trubkaok kuža, kəda ləşətəm gradusnik ryeķas, sonaləm-şañas lebə vylə; eta trubkaok vəryń em çoçkom plaşṭinka, kəda vylə gizə-maş kyrəvokkez da cıfraez; ətik cıfra — 37 ovla gizəm gərdən. Etə temperatura zdorovəj mortlən; vyləzək 37-şa munə temperatura sogalışlən·lı — sodəm; vylə munən şəd cıfraez — 38,39, 40,41. Bvd kjk cıfra kolas-sıss, qeto, kyz vaitəlp gradussez kolasıss, jansətəm uçıtık kyrəvokkezən das tor vylə. Etə graduslən dasət dołaez. Kыпым ьзытък zar, sıpym vylənzyka kajə gradusnikyn rtut.

Pervəj risunok vylən risujtəm gradusnik (termometr); səriş gradusnikyn rtut sulalə 36 gradus da 2 dasət dołaez vylən, veşkylanışas — 37 gradus da 5 dasət vylən i kuimətas 39 da 3 dasət vylən; sižkə pervəj gradusniks tycçalə, sto zar avu (tempera-

tura norma[nəj]), medbəs təççalə qeyzət zar, a kimi
mət gradusnikxs—vəlyən temperatura.

Medbə opredəlitib zar (merajtnı̄ temperatura) veknit ulı̄s kəneçsə gradusnikxslīs puktən kagaşs konuvtə, şorovno sułgalan lı̄bo veşkvtlaq. Gradusnik kolasə da jaj kolasə oz kov sedətnı̄ jərnəs. Kolə vižətnı̄, medbə gradusniklən kəneçsə ez təççis vər-
laq. Sı̄ ozyıp, kı̄z suvtətnı̄ gradusniksə, sījə kolə
mışkəvəpva trəpiçokən, kəsəz ćı̄səkypda səvəgyp
bura kəpymışkə treknītnı̄, no kərńy etə kolə osto-
roznəja, medbə sījə ne vaçkyp tı̄yjkə berdə da ne
zugdənp; treşitnı̄ kolə setçəz, kytçəz rtut oz lezçis
36-cı̄fra uvdərəz. Vižnı̄ gradusniksə konuvtən kolə
10 minuta, burzık vižnı̄ kagaşlı̄s kisə zmitəmən
bok berdə, a to sīja vermas sījə vestəp i sek gra-
dusnik təççalas temperaturasə qəpraviñnəja. Seşşa
eşə gradusnik vermas uspyp da zugavnp.

Uçət çeladlı̄s, kədnalə avı eşə kık god, tempera-
turəsə burzık merajtnı̄ ne konuvtən, a rakyn lı̄bo
vəriş proxodən; konuvtəs nylən əddən uçət da i şəkət
eəktən kagasə dır vižnı̄ kisə bok berdə zmitəm-
nas.

Sı̄ ponda, medbə merajtnı̄ temperatura vəriş
proxodən, kagasə puktən ənəzə, kəpəmənas ulə da
kokkezsə paşkətəmən, sīz, medbə jaýs kagaşlən
kujlis pişəssez vəlyən, a kokkes svobodnəja əsalisə.
Gradusnikxslīs veknit kəneçsə mavtən kyeəm ne-
navid zyrən (vazelinən, viən lı̄bo posnəj masloən).
Ladvejjezsə kagaşlı̄s ćuñqezən paşkətən da zyrən
mavtəm veknitik kəneçoksə gradusnikxslīs şujiystən
vəriş proxodas qevna vəvlaq. Şujiystikə oz kov pı̄-
ryəspyp; gradusnik dolzon kokqita i svobodnəja rı̄gnyp

аçыс; къзи сija oz рыг, то ңевернәја шијьстад. Температура меражтікә колә къгым ръдесән змітпъ кагасә крестечаттіл різәсsez веңде (ладвейжеzша въльпъка), медвъ сija ez bergav. Мәд кіен ладвейжеzса змітә-тән виžьельпъ gradusníksә.

Вәриш proxodъn gradusník тұртә виžпъ 3 минута дѣрна. Temperaturaыs вәриш proxodъn зып gradusән въльпъкъ конуңтъпса (vit dasət torən).

Кәр gradusníksә къскан вәриш proxodis, сijә колә չысқыпъ bornәj rastvorън kәтәтәm səstәm trәpiçokәn.

Къзи меражтпъ температура ракып —тъссаләm 2 rissu nok въльп.

Temperatura меражтәm вәрепъ колә гизпъ i температураы i kadsә (lun i ças), мыла ена sveðennoes әddәn vaznәjөs vraç ponda.

Merajtпъ температураы lunnas къкиш: ассынаs 8 լiбо 9 çasә, i rytнаs 5 լiбо 6 çasә. Mukәd sluçajjezә vraç naznaçajtә меражтпъ температураы въд 2 ças вәрти.

Vraçlәn naznaçeñqoez.

Vraç medoz шетә ukazañqoez, къз sogalәm дырнi виžпъ кагасә, suvtәtә rasporjадок—къз ғиәпъ rezim. Sija

Ris. 2.

şetə sovet, kolo ja vişńь kagasə poşteləñp i myj dyrna, kər da myjən sijə verdńь. Sija viştalə, kъz şledińp zevdəg iz şarın, kər merajtńp temperatura, naznaçajtə naruznəj sredstvoez, kъz naprimer sontan libo kəzət kompres, priparkaez, gorçisnikkez, vankaez, jyən ruzyr, klijzmaez, vannaez.

Pri parkaez.

Pri parkaez kerşənń to kъz. Polotnois libo vomazejaş vurənń kъk kuzməsa mesəçok sъ ızdaəş, myj ızda kolənń eta sluçaj ponda vraq viştaləm şərti; sъvərtyń püreń suk kasa lən kəzəsiş, zərovəj krupaiş, greçais libo prosaiş i tyrtənń rym kasaən ətik mesəçoksə. Kasa ne dolzon vənń əddən rym, medvъ ne sotń vişan mestasə. Medvъ proveritń mesəçoksə—punktənń aslanıś ćuzəni dъnə i sъvərtyń puktənń vişan mesta vylə. Kər pri parka sajkalıstas, puktənń mədik mesəçok rym kasaən, a sajkaləm pri parkasə puktənń zi-ryt vaə, medvъ sija sonalis. Sъ ozyń, kъz puktənń pri parkasə vişan mesta vylə, sylis vasə kolə rižyrtń. Kъzi pri parkasə kolə kerni i məd lunas, to ovjazatəlno kolə rupń şvezəj kasa.

Gorçisnikkez.

Gorçisnikkezsə pozə nəvń aptekais gotovəjəs libo kerni aslypnt. Gotovəj gorçisniksə kolə ղevna kətətəvń sonıtkod vaən sъ ladorşan, kəda mavtəm gorçicanas, puktənń vişan mesta vylə i ղevna viży-

пъ кіен լібо көртавпъ չыскәтән ңето չысjanәn. Гор-
çisnik dolzon kujъlpъ setçәz, kыtçәz kuçik bura oz
gәrdәt. Kәr çulalas vit minuta gәgәr gorçisnik puk-
tәm вәгъп, kolә lebъtspъ gorçisnik pełesok i vižәtпъ
kuçiksә; kъzi gәrdәtis bura, to gorçisniksә boštәпъ.
Sonъt vaen kәtәtәm չыскәtәn miškalәпъ jaј vуliş
kołem gorçicasә, a sъvәtъpъ kәsәz չыскәпъ.

Gort sposobәn gorçisniksә kerәпъ to kъz: boštә-
пъ kъk çajnәj pañ kәs gorçica da sorlalәпъ sijә kъk
çajnәj pañ sogdiovәj pižkәt; smessә nәitәпъ da raz-
voditәпъ kerkuiş vaen kasa sukaәz. Etә kasasә maw-
tәпъ bumaga vylә լібо trәpiçok vylә ne dorrezәz i
vevdәrşaңas vevitәпъ mәdik bumagaәn լібо trәpiço-
kәn.

Kлизма.

Çeladlә kлизmasә kerәръ osobәj rezinaovәj sarikiş
rezinaovәj լібо koştannәj nakоneçnikәn. Rezinaovәj
zagә әktәпъ va. Eta ponda sarsә kolә kiezәn bura
ьzmitпъ, sъvәtъп sis vižәmәn nakоneçniksә lezпъ
vaә i vaә lezәm вәгъп dugdъпъ ьzmitпъ; sek sar
pondә veškavпъ i түгә vaen. Sъvәtъп nakоneçniksә
mawtәпъ vaselinәп լібо solavtәm viәn.

Vevitәпъ krovač dorsi kleyonkaәn լібо čistәj trә-
piçәn da puktәпъ kagasә sulga vok vylas i kәstәпъ
kokkezsә pižassezas.

Lađvejjezsә kiezәn paşkәtәпъ da kossәпъ вәriş
proxod. Sъvәtъп zagәnlik пъrьsttег nakоneçniksә
sujьstәпъ vylvanә. Kәr nakоneçniksә sujьstәma pъ-
dъnakod (sъ зъп kuža) rezinaovәj sarsә pondәпъ

zagənīka zmītn̄ i va ryr̄ kiskaə. Sar rekməm̄ vət̄p nakoqəçniksə kolə kyskyp̄, no sar kolə vīzny pīzgīrtəmən, a to vaəs vər kysşas i kiskabs vermas dojtyp̄.

Va klizma ponda kolə zyn stokanşaŋ 1—2 stokanəz, sə şərti, myj uezda kaga. Va med vəli pīzətəm̄ i çut-çut sopnt̄.

Kyzı rezinaovəj klizmaſs neyzyt̄, to mukəd pora kovşyvlə suvtətn̄ sijə kkyış, a to i unazkyış, medv̄ lezny vasə tymba kolə. Eta koqesno ćepriyatno. Si-jən uezit̄zək çelaqlə pozə suvtətn̄ klizmasə osobəj kruzkaiş, kyz uezit̄tezlə. Kruzka ovla ūtekłannəj pīt̄ok-kən uvlaqyп; pīroklaš kysaşə kuz rezinaovəj trubka; trubka uliş koqecas şujy8sə nakoqəçnik çorbt̄ kauçukiş krənən. Klizma suvtəttəz i kruzkasə i nakoqəçniksə kolə mişkavny rym vaən.

Kruzkaə vasə kiştən̄ nevna unazyk səssə, tymba kolə lezny kisikaə, myla vaəs səvərəp nevna kolə rezinaovəj trubkaas. Kruzkasə kolə suvtətn̄, əzətən̄ livo kinləkə şetn̄ vīzlynp̄ aslat moros vyləpalyп. Oş-tən̄ nakoqəçnik kransə i nakoqəçniksə trubkanas lebtən̄ vylə nevna vyləpzyka kruzkaſsə; səvərəp nakoqəçniksə zagvyl lezən̄, kytçəz sylis oz tycçis va. Etaž zmīlaşsə trubkaiş vozdux. Ignalən̄p nakoqəçnik kransə, nakoqəçniksə mavtən̄ vazəlinən̄ livo viən i şujy8tən̄ vəriş proxodə siž, kyz vəli viştaləm ozyk—vyləp. Səvərəp oştən̄ kran i va kisşə kisikaə; eta tbdalə sə şərti, sto vaəs kruzkaas çinə. Kər vaəs kruzkaſis vydəs munas, kransə pədnalən̄p i nakoqəçniksə vəriş proxodis kyskən̄. Klizma vərəp kaga dolzon spokojnəja kuşlynp̄ 10 minuta gəgər, kət i oxota loas ətəraşn̄; kypn̄t dyrzək sija vīzas

vasə kışkağılı, sənəm vurgəkə dejstvujtas klizma. Uçət kagaliş kiezən zmitənə lədvejjezsə i siz vizənə 10 minuta dırna. Kızı klizma dejstvujtis uməla, to mədrərşa vasə kolə əcənə gudyrtnı matəgən; se-əəm matəga klizma mukəd pıra dejstvujtə vurgəkə.

Sontan kompres.

Sontan kompres puktənə to kyz. Boştənə çistəj salfetka ılıbo dəraovəj trəpiçok, kəstənə siyə kəkpəv ılıbo unazıkış, sə şərti təj ızda kolə kompresəs, kətətənə kerkuş vaən, vüeəmika rizyrtənə i puktənə sija mestəə, kytçə eəktis vraç. Trəpiç vəvdərə puktənə vəsnütik kleyonka ılıbo kompresnəj (vosçonəj) vümagə; kleyonka med vəli əcənə ızytzək trəpiçəssə. Kleyonka vəvdərətəs puktənə təj-çepavud sonxtə-flanel tor, vata ılıbo sal-siç, med kleyonkaas vəbdən vəvtişls; səvəgən vəbdəs etə krepitənə bintən ılıbo չəskətən.

Sontan komprəssə kolə voşnə ılıbo veznə 4—6 ças vərti; kompres boşəm vəgən kucciksə kolə չəskən kəs چəskətən.

Bankaez.

Vüeəma suvtənə bankaez—de lo prostoşəj. Eməs bankaez rezinaovəj sarən, pıkkət de lo unaen prostəj-zək. Kucciksə sija mestət, kytçə kolə suvtənə bankaez, mavtənə vazelinən; vüeəma mişkaləm da չəvkəm banka vülləş klen vura zmitənə rezinaovəj sar-

сә, jona zmitənъ bankasə jaj berdə i sъvərъnъ zmitəm sarsə zagənika lezənъ, eta dyrni kuçikъ kъssə banka rъekə i banka jona lakaşə kuçik berdə.

Neýlə pervəj banka dъnşaç, po ne sovsem ordçən, suvtətşə mədik banka, sъvərъnъ kuimət i una-zъk,—sъmda, tъmda eəktis vraç. Viñpъ bankaezsə kolə 15--20 minuta. Kər bankaes suvtətşənə spinə vylə, sek kaga dolzon kujlypъ kъlpəmlas. Bankaes vevdərət kagasə kolə vevtçypъ çəvjanən livo koknıt odepaloən. Medvъ voşpъ bankaezsə, sarsə kolə zmit-pъ; sek banka koknıta voşşə.

Nevna sloznpəjzъk suvtətnъ rezinaovəj sartəm ovъknovennej bankaez; estən kolə ызъt ostoroznost, medvъ ne sotnъ kagaliş kuçiksə. Eta qəlo kolə ku-zəmən kerpъ i, pozaluj, qeoprytnəjjezlə, vucce i ne pəşlisnъ suvtətnъ bankaezsə, kytçəz şestra, feldser livo vraç oz velətə niyə. Viştavnpъ, kъz suvtətnъ bankaezsə, siž, medvъ sogaliş şərəp dəzirajtiş kniga şərti vermis velavnpъ etə kerpъ, şekbt.

Vannaez.

Vannaez naznaçajtənъ qe toko cistota ponda; niyə naznaçajtənъ niukəd pora ызъt zar dyrqt, kər sogaliş bura aslъs baitə, i mukəd mədik sluçajjez dыgdi. Kъzi abu qetskəj vanna, to sъ tujə pozə voşpъ rъdъnъ cistəj ər. Mъj 80nъta kolə vaßs vannaňn da tъj dyrna viñpъ sъben sogalişsəs, eta jylis viştalas vraç. Valis temperaturasə kolə merajtnъ osovəj va gradusnikən. Gradusnik, kədən merajtənъ mortlis temperatura, eta ponda oz ləşav. Slabəj kagaəs kъk mort

Іеҙәпь vannaas prostыңа вълын да siž-zə kъskәпь вәг. Va vannaә kolә kişпь съмда, med въ jur да зъп moros vәlisә va vevdәръп. Mukәd pora vanna вәгъп vraç naznaçajtә kişkavпь jur da şpina kәzьтезк vaәп.

Vaәп kişkalәпь кувсiniş, sek, kәr kagasә kъskasә-ңи vannaşis. Eta ponda jursә da şpinasә ңевна тъякъртәпь озлаң! Vanna вәгъп kagasә рүктәпь постела вълә, въеәтә çыкәпь sonstәп çыкәтәп да сев-ralәпь одеjaloәп.

ЛЕКАРСТВОЕЗ

Lekarstvoez ovlәпь juәm ponda (vnutreңnәjәş) da mavtçәm ponda (naruznәjәş). Juпь lekarstvoes naznaçajtәпь porosok, kapliez da juan (mikstura) кофәп.

Kolә рыг въеәтика juavпь vraçlış, kәr da kъз шетпь lekarstvosә. Әтик lekarstvoez kolә шетавпь шо-жәп озып, мәдиккеzә—шоjәп вәгъп, куиматtezә — шоjika. Seшса mukәd lekarstvoezsә шетпь kolә vaәп, мәдиккеzә—jәlәп. Выдәп etә vraç viшtalas, i kolә тоçnәja kernь siž, kъз sija eäktas.

Porosokkez шетшәпь артекais torja bumazkaezә kiштәмәп; porosoksә bumazkais kiштәпь çajnәj раңә, съвәгъп setçә kiштәпь kәzьtkod pižatәп va, sorlałәпь мәдик раң oropәп i шетәпь kagalә juпь lekarstvosә, a съвәгъп juвspъ vaok. Къзи porosokъп де әddәп çәskът, тә pozә шетпь çәskът va (къз toko vraç oz zapretit шетавпь kagalә saxar).

Къзи vraç naznaçitas **kapliez**, kolә тоçnәja Ьddәпь vaәп rumkaә съмда kapliezsә, тъмда eäktis

vraç. Ləddən pək kaplıezsə kolə kuzəmən. Oz kov vunətnə, sto qəlki ətik lisenəj kapla vermas vajətnə kagalə vred. Kəz i bəddikas kaplies rumkaas votalılsə unəv livo razu kişsisi bəddiyəg, sek kolə lekarstvosə rumkaası kişnə vər, gəvjanın rumkasə pişətəm vaən, kəsəz çəskənə da vişis votətnə lekarstvosə.

Juan (mikstura) şətşə rəqəzən (drug 1 livo 2 çajnəj rəqən); kəz lekarstvoys pəcəskət, pozə şetnə jünə sə vərşan livo saxara, livo pişətəm va. Saxara va oz poz şetnə toko sek, kər vraç saxarsə zapreñit isetavnə. Rəqəsə, kədaiş kagaş huis lekarstvo, kolə sek zə mişkavnə da kəsəz çəskənə. Ov-lənə lekarstvoez, kədnə juəm ozyən kolə boltajtıxnp; etə jılış butylka vylas gižlənə.

Vevdərşa (naruznəj) upotrebənno ponda viac naznaçajtə mavtannez, mazzez, kaplıez (naprimer şin-nezə, pellezə), poloskaṇno.

Mazzez mavtçənə livo veşkətə dojman mesta vylə, livo cistəj trəpiçok vylə qeto marja vylə, kəz viş-talas vraç.

Iodnəj nastojkaən **mavtəm**: vyeəmika kiez mişkaləm vərən, spica köçəcə katçənə pəvna cistəj vata, kətətənə sijə iodnəj nastojkaən da mavtənə dojməm mestasə.

Şinnezə, pıtgə, pejə **kaplıez lezəm** ponda burzık połzujtçənə natodil ştekłannəj trubočkaən rezi-naovəj kolpaçokən (pipetkaən). Kəz ştekłannəj ko-nəçoksə lezən zədkoştə da zmitnə kolpaçoksə, to ştekłannəj trubočkaə pırgə zitkoşt. Kəz səvərən vərə zmitnə kolpaçoksə, to ştekłannəj trubočkais petas zədkoşt kapla. Pervuiş vişəm ozyən kareñicə-pırg kolə neətpəriş lezən kipjatok. Səvərən burzık kojnə

kapeljnicasə şteklannəj köneçnas kaplieza butyloçka-
yp. Butyloçkasə kapeljnicanas kolə vevtənəp səstəm
vəsniliçik trəpiçokən livo çistəj apteçnəj marlaən. Medvə kaplies sedisə şinə, kagasə kolə ruktyńp
poduska vylə, kyskışın uvtiş şinlopsə vyeəma miş-
kaləm kiezən da voťıspə şinas kaplaşə.

Medvə lezńp kapliez pełə, kagasə kolə ruktyńp
bok vylə dojman pełnas vevdərə; pełsə vevdəris
köneçokət̄lis kyskıştən pəvna vərə da vevlaq i
votətənəp kaplıssə. Kapliezən peļen kagaś dolzon
kujınp vərətçətəg 5 minuta gəgət. Kyzı peļis petə
or, to kapliezsə lezəm ozyń orsə kolə çıskınp
səstəm katıştəm vataokən. Or çıskəm vərən da
kapliez lezəm vərən peļ kolə turkynp vataokən, no
ostoroznəja, medvə vataśs ez sed ыla peļə.

КЪЗ OTSAVNЬ UDU8JO (LOZNƏJ KRUP) DÝRNI

Mukəd sogət̄tez çelaqlən pondətçənəp uduşjoşaŋ—
lolavnə loə şekət. Şekət uduşjo pristuppez ovlənp
siž suşana loznəj krup dyrni. Kaga vodə uznp sov-
şem zdorovən. Ojsərnas sija drug sajmə gora kyz-vy
vuytan kaselən; lolavnə pondə şekəta, mukəd pora ço-
za pondə poçti pədnə. Siya bespokojnəja vartçə.
Eta sogət ovlə prostudaşaŋ i loə səşən, sto kagalən
rýktəstə loləşən gors. Seeəm sluçajjez dyrni, vraç
loktañməz, kagaśslə kolə qemedlenno şeńpə otsət.

Kolə perxtə leşətnəp ȝirxt va, kermə kagalə kok-
kes ponda ȝirxt vanna, şeńpə lolavnə patən da juk-
tavnə rym çajən.

Kokkes ponda vannasə kişənə süz. Boştənə çistəj vedra, kişənə setçə ziyət va da soddənə kəzətə səmdə, medvə lois əddən sonxt va (med toko ez sot kokkez); lezənə kagaşlış kokkezsə vaas rizəsvi i nevnaən kişəslənən rym va, medvə vannaşs ez sajkav. Kyzı pozə suzənən gorcica, sek boştənə sijə 1—2 kygym, kaşənən trəpiçökə, kərtalənən sunisən, lezənən vedraə ziyət vaən i bura rizərtənə; va loə güdýra i ponda kyunən gorcica duk. Seeəm gorçiənəj, kokkez ponda vannaşs, loznəj krup dyrni dejstuvjtə əddən bura. Vişnən kokkez vannaşn kolə 15—20 minuta, səvəgən kagalis kokkezsə kəsəz çəskənə i kamətənən sonxt çuvkiez.

Par lolaləm ləşətənən to kyz: çajnikə kişənən kipjatok; boştənən çajnik vylis vevtsə, vajətənən çajniksə matəzək kaga əm dypə i eəktənən kagasə lolavnən etən parnas. Pozə siżənə kagasə ruktənən poşteləə i teçlənən gola vylas rym vaən kətətəm trəpiçökkez. Kyzı udusjo pridadokxs oz çulav, to kolə esə ətpyr kərnən vanna.

Tədnə, loznəj eta krup neto nastojassəj, vermas toko vraç. Nastojassəj krup—sogət əddən opasnəj, etə—lolalan gorslən difterija, i kyzı kagalə askadə ne otsavnən, to sija vermas pədnə. Sijən seeəm sluçajjez dyrni kolə nemedlenno kornən vraçəs, neto kət feldserəs.

ZARAZNƏJ SOGƏTTEZ DÝRNİ DƏZIRAJTƏM

Dəzirajtnən kagaəs, kəda sogalə zaraznəj sogətən, şəkətzək. Şəkətzək i paşkəm peslaləmən, myla sijə

Оз түj peikəthь gortis sijən, medvь de paşkətńy za-razasə. Sija, kəda dəzirajtə zaraznəj sogalişəs dolzon soblıudajtnı osobennəj čistota, a to sija kagaş-şan açs vermas zaražitçın pıza i zaražitńy mədikkezəs. Kolə çastə mişşınpı kiez sonıt vaən maṭegən. Mü-kəd pora nełki kolə, vrac viştaləm şərti, miškaunpı kiez zarazavijan lekarstvoezən (dezinficirujtnı).

Zaraznəj sogalişlış paşkəmsə burzık rızətńy kun-vañp. Eta vijə vıdkod zaraza; toko eta vəgən pıza-kaṁsə kolə vıeəmika peslavnpı. Mədik otiřəs zaraz-nəj sogəttes dırgı kerkuə leşpı oz tuj da i asılpıns dəzirajtişseslə nekəltçə petavnpı oz kov. Vıdəs, myj kolə sogalişsısə da dəzirajtişsısə, rodnəjjez dolzonəs vajpı posəzə, suvtətńy labiç vylə, kılış dəzirajtişs səbərən suvtətəmsə boştə.

Sogalişlış vıdəs vıdeleñqoezsə—kuž, kal, əs—ətərə kiştəm ožıp kolə ovezzarazivajtnı. Ovezzarazivajtəm ponda zaraznəj sogalişlış vıdeleñqoezas kolə kişpı rıtm kunva lıbo izvestkovəj jəv. Kiştəməzəzas ovez-zarazennəj vıdeleñqoezlə kolə şetńy sulavnı kunvanas lıbo izvestkovəj jələn ças dırına.

Kər zaraznəj sogaliş veşkalas lıbo loas ne zaraz-nəj, myj çastə ovla nevna şorənzık veşkaləmşa, kolə kernpı dezinfeccióna sı ponda, medvь vijnı za-raznəj mikrovbezəs. Dezinfeccióna dolzonəs kernpı medicinskəj rabotnikkez bołnicaish lıbo ambulato-rijaiş.

Кыzi myjsan nənavud etə kernpı oz poz, to kolə sogalişlış matrassə, poduskasə da odejalosə vıeəma təvzətńy da zaritńy sondi vylən (təvnas—kyptń), krovat, mebel, zoz da puovəj stenaez miškaunpı rıtm kunvaən maṭegən, a kerku vıeəma tələtńy.

Кагасә kolə mişşətn̄ da paştətn̄ çistəj paşkəm. Sogalişsə dəzirajtışlə sızzə kolə vyeəma mişşətn̄, mişkavn̄ jür da paştavn̄ çistəj paşkəm.

ZAKLUÇENNO

Мыj-zə tijə tədit eta knigaiş.

1. Kolə vəregitn̄ çeladəs sogattezşan. Kolə şetn̄ çeladəs jaşliezə da zdrovşətn̄ gortşa olan.

2. Kolxoznikkez dolzonəs otsavn̄ zdravooxraçen-
no organnezlə kolxoznəj naşelenqoəs boñisnəj ot-
sətən ovespeçitəmən.

3. Sogaliş çeladəs, osobenno zaraznəjjezəs, eək-
tə-kə vraç, kolə vodtətn̄ boñicəə.

4. Veşkətn̄ kagaəs, kət i gortbn̄, dolzon vraç.

5. Kaga dəzirajtikə kolə kegn̄ vədəs siz, kəz
eəktə vraç.

6. Vədən strogəja çistota sobjudajtəm—glavnəj
pravilo sogaliş kaga dəzirajtikə.

7. Kəzi kaga sogalə zaraznəj sogətən, kolə pri-
mitn̄ meraez, medvə zaraza ez vuz mədikkezlə da
ez paşkav ylvania.

8. Kər zaraznəj sogaliş veşkalas, kolə kern̄ de-
zinfeċcija kerkubn̄ da dezinfecirujtn̄ vyd predmet-
sə, kəda vəli sogaliş dənypn.

Raboçej da kolxoznəj çelad zdrovjo oxrana ku-
za meropriyatijaezsə pozə uspesnəja çulətn̄ toko
sek, kər etə izy়n pondasə otsavn̄ vədəs izaliş
otır, a siżzə junoseskəj da detskəj organizacijsə
(leninskəj komsomol da pionerrez). Komsomollən
Centralnəj komitet 1931 godə postanovitis, medvə

mestnəj komisomojskəj organizacijsə çilətisə pırşā
 nabludeñço çeladlış da podrostokkezliş zdorovjo ox-
 rana kuza Všeroşsijskəj sovessañqolis reseñpoezsə
 tırtəm şərəp da otsalisə-bv zdravooxgaçenço mest-
 nəj organnezlə.

Къпът aktivnəjzəka uzaliş jəz pondasə otsavny
 zdravooxgaçenço qəloşn, sənət jeeazək migan stra-
 pəny otlıbs pondasə sogavny da kuuny:

Редактор *Н. Спорова*

Техредактор *С. Ф. Грибанов*

Корректор *Ф. Яркова*

Окрліт № 439. Заказ № 467. Тираж 2000.

Сдано в набор 25/Ix-36 г. Подписано к печати 13/x-36 г.
Печатных листов 1. Формат бумаги 62×94¹/₃₂. В 1 п. л.
51200 т. з.

НКМП—РСФСР п. Кудымкар тип. „Свердполиграфтреста”

Цена 25 коп.

Я. А. Френкель

Уход за больным
ребенком

Перевод *А. И. Якимовой*

На коми-пермяцком языке